

El poeta J. Carner-Ribalta, resident fa vint anys a Califòrnia, no ha oblidat la seva vocació literària ni s'ha deixat estamordir per l'exigència que la identitat de cognom amb un altíssim poeta contemporani -que ell admirava però no ha intentat mai imitar - donava a les seves empreses. Aquestes s'han concretat recentment en dos volums importants: "Les gràcies terrenals i altres poemes", llibre de bella presentació, com era ja tradicional en les edicions sabadellenques de "La Mirada" (la sigla de les quals ostenta, així com la presentació externa i interna i el mateix format), però té la particularitat de no dur data ni peu d'impremta, i on es troba reunida la producció lírica de trenta anys (1928-1958), i les "Poesies completes" de Paul Valéry, editades a Barcelona per la Biblioteca Selecta, en la traducció en versos i rimas regulars - i exigents - de J. Carner Ribalta i amb un prefaci de Miquel Dolz on és subratllada l'extraordinària dificultat de l'empresa i el no menys extraordinari triomf del traductor.

No vull referir-me ara a Carner Ribalta, poeta original, tot i que el seu dens recull ofereix moments inefables i una gran riquesa d'inspiració. Però sí que vull subratllar, com fa el prologuista de la versió dels poemes de Valéry, la importància de la tasca pacient i de veritable poeta gràcies a la qual ens és donada, en una re-creació que és una autèntica creació lírica, en bells versos catalans, tota l'obra lírica d'un dels més grans poetes francesos del nostre temps - i de tots els temps. Valéry ha temptat sovint els nostres poetes. La seva forma impecable, respectuosa sempre del ritme i la rima; el seu dens contingut, que no defuig les obscuritats: vetaquí els dos grans esculls per al traductor. Respectar la primera característica, ésser fidel a la mètrica valéryana, sense trair la segona - és a dir, sense convertir l'obscuritat, el "trobar clus", en enigma insoluble, ni intentar tampoc "traduir-lo" a un llenguatge planer que n'esbravaria l'essència, hauran estat els dos grans mèrits d'aquesta traducció de Carner-Ribalta. Recordem, ara, que "Le Cimetière Marin" ja havia temptat els traductors: coneix les versions publicades de Gaziol i Miquel Forteza i de Xavier Benguerel, i les inèdites de Miquel Arimany i Lluís Gassó. Amb aquest volum de traduccions tan amorosament realitzades per J. Carner Ribalta, en el qual figura, naturalment, la gran meditació sobre la mort - una desencisada negació de la immortalitat, que curiosament ha atret tants poetes catòlics - al costat d'aquells altres grans poemes que es diuen "La Jeune Parque", "La Pythie", "Ebauche d'un Serpent" o "Cantate de Narcisse".

Aquest volum tan important, que jo confio que serà assenyalat com es mereix pels crítics, i que, segons notícies, ha d'anar seguit per una altra realització tan ambiciosa com la versió catalana d'una altra obra poètica completa, la de Stéphane Mallarmé, ~~xxxxxxx~~ feta pel mateix Carner Ribalta, dóna actualitat a un apartat de la bibliografia catalana que darrerament ha estat considerablement enriquit: el de les traduccions de poesia. En poc temps, en efecte, el capítol que ja havia estat honorat per realitzacions com les "Trasplantades" d'Emili Guanyavents, "Les muses amigues", de Miquel Ferrà, "Miralls" de S. Sánchez-Juan i la considerable "Antologia de la poesia lírica nordamericana", d'Agustí Bartra - per no parlar de les que en podríem dir traduccions "monogràfiques", com les que ens deixaren de Mistral i de Jarmes, de Shakespeare i el Dant, d'Homer i els grans tràgics grecs, poetes eminents com Maria Antònia Salvà, Sagarra i Riba -, aquest capítol de les traduccions de poesia, que un crític francès denominava "les belles infidels", ha estat considerablement enriquit. De la ciutat de Mallorca ens han arribat, en sengles volums de "Les Illes d'Or" i de "La Font de les Tortugues", el re-

cull de traduccions de Miquel Forteza "Rosa dels vents" i la primera selecció de "Poetes Portuguesos d'Ara" feta per Manuel de Seabra i traduïda per Felix Cucurull. D'Eivissa, amb pocs mesos de diferència, m'han arribat "Deu versions del francès" i "Vint poemes anglesos", en traduccions degudes al gran poeta insular que és - en un ascens constant de qualitat i profunditat - Marià Villangómez i Llobet. I a Barcelona, en un dels bells volumets dels "Quaderns de Poesia", Tomàs Garcés ha traduït i prologat, sota el títol "Cim poetes italians", una trentena de poemes de Saba, Cardarelli, Ungaretti, Montale i Quasimodo - és a dir, els més destacats dels conreadors de la moderna lírica italiana. Encara hauria d'afegir a aquesta enumeració el volumet on Miquel Arimany, director i editor d'aquella benemèrita publicació que es diu "El Pont", ha publicat la seva versió de "La balada de la Presó de Reading", d'Oscar Wilde, fidelíssima en la forma i en el fons.

Poesia francesa, anglesa, italiana, portuguesa, àdhuc castellana, puix que el recull de Forteza conté - ultra "plats forts" com el ja esmentat "Cementiri marí", la també esmentada "Balada" wildiana i "El corb" d'Edgar Poe - traduccions de Rubén Darío i de Vicente Aleixandre, aquests traductors catalans senten el desig de posseir, de transmutar, de dir en la llengua pròpia, que és també llur idioma poètic personal, aquelles bel·leses, aquelles imatges, aquells pensaments que els han colpit en la llengua forastera. Recibir no és gens fàcil i això excusa, sobretot en les versions fidels a la rima i al ritme - i, llevat les de Tomàs Garcés, d'una gran força expressiva, però en versos blancs, probablement com els originals, pel que he pogut comprovar en quant a Quasimodo, i d'alguns dels portuguesos traduïts per Cucurull, segurament d'acord amb la forma original, totes no són - que la traducció sigui aquella "bella infidel" o que perdi la seva música original. Davant l'impressionant conjunt d'encerts que ens ofereix la "Rosa dels vents" de Miquel Forteza, qui gosaria de retreure-li alguna inexactitud de sentit en la seva traducció de la "Balada", més fidelment anostrada en la versió de Miquel Arimany, o que ens transformi aquell màgic primer vers mallarmè

La chair est triste, hélas! et j'ai lu tous les livres

amb

He llegit tots els llibres, ai las! La carn és trista

on el primer terme de l'amarga constatació perd força en passar, per les exigències de la rima, a segon?

Miquel Forteza ens dona un bell mostrari de les seves preferències: Ronsard, Du Bellay, Desportes, Boiardo, Soudéry, Rivière de Ronsard Fresny, Arnault, André Chénier, Marceline Desbordes-Valmore (en una excel·lent versió de "les roses de Saadi"), Víctor Hugo, Alfred de Vigny, Leconte de Lisle, Leopardi (recordem que els "Canti" ja havien estat traduïts pel massa oblidat Alfons Maseras), Shelley, Carducci, Verlaine, Darío, d'Annunzio, Verhaeren, Wilde, Aleixandre, Baudelaire, Mallarmé, Claudel, Valéry i Poe. La traducció del "Corb" - d'aquesta versió, ja ~~havia~~ intentada, en prosa, per l'Esclasans, amb la rima interior i exterior, repetida trenta-sis vegades, només en retreuria el "Jamai més", poc eufònic, com a equivalent, probablement impossible de trobar, del "nevermore" poesc - demostra com aquest poema, que els americans i anglesos negligeixen una mica, com a massa fàcilment recolzat en una música que frega la cantarella, conserva, per als lectors forasters, una qualitat misteriosa a la qual ben pocs podríem resistir.

Les traduccions de Villangómez, si bé denoten la mateixa amplitud de lectures i de preferències, dibuixen més precisament la figura del poeta que ens donava no fa gaire els greus "Sonets de Balanzat". Les seves versions del francès - totes impecables - comprenen Baudelaire, Rimbaud, Laforgue, Max Jacob, Jules Supervielle i Jean Cocteau. Els "Vint-i-sis poemes anglesos" traduïts per Villangómez i que, segons el traductor em confessa, "no pretenen

ésser una antologia", puix que en alguns casos ha triat el poema per sembla-li més fàcil la seva traducció que un altre, mentre sovint el temptaven les dificultats. El precedent - i model - il·lustre per als traductors de poesia anglesa que és Marià Manent ha pesat també en la seva tria: per exclusió, quan aquest ja havia donat la versió catalana dels poemes, a les seves dues antologies, o com a guia, quan els poemes figuraven a la gran antologia del mateix Manent amb traduccions al castellà. Villangómez fa observar que el ritme iàmbic, tan car als anglesos, és costós d'aconseguir en català: la seva aplicació a la traducció de la "Cançó de glicina" de Coleridge demostra l'eficàcia dels seus mitjans expressius. En els quatre sonets de Shakespeare que ens ofereix el seu recull, ha conservat l'hendecassíl·lab. (No fa gaire, i en edició limitada, Joan Triadú ha publicat una versió dels sonets shakespearians: fóra útil de comparar-la amb la que, anys enrera, ens oferí Carme Montoriol i Puig i amb aquestes quatre mostres de Villangómez.) El recull conté encara dos poemes de Shelley, amb aquella "tempestat romàntica" que és l'Oda al vent de l'Oest; dos més de Keats, i uns quants autors moderns com Walter de la Mare, Rupert Brooke, Robinson Jeffers, Rosenberg, Cummings, Blunden, Auden, Spender, T. S. Eliot, Dylan Thomas, Heath-Stubbs i Keyes.

Totes aquestes aportacions, sens dubte, enriqueixen la nostra cultura i donen als nostres escriptors prestigiosos models. Els tindran en compte? No gosaria pas dir-ho, i ignoro si els joves poetes actuals freqüenten la lectura dels mestres estrangers. En temo que, molts, ignoren àdhuc, deliberadament, els mestres del país. No n'hi havia un que parlava un dia de Carles Riba com a un dels pocs que quedaria de la "prehistòria" de la poesia catalana? (La història, sembla, començava amb ell). Jo vull assenyalar, tan mateix, aquestes ~~aportacions~~ traduccions, que fan honor als poetes que les han empreses. I seria un joc ben interessant de subratllar, no sols en les preferències de la tria, sinó en els resultats - fins a quin punt, per exemple, Tomàs Garcés converteix en poemes "seus" els que tradueix de l'italià - les diferències de temperament i d'inspiració dels diferents traductors.

Rafael T A S I S.

Barcelona, maig 1961

EL COOPERATIVISME A CATALUNYA

Gairebé simultàniament, acaben de sortir ~~xxxxxx~~ dos llibres que tenen per tema un fenomen social que, a Catalunya, ha aconseguit una real importància. L'un té per autor Joan Reventós i Carner, jove advocat de llinatge il·lustre i és una tesi doctoral, amb un aparat complet de cites, notes i referències científiques: "El Movimiento Cooperativo en España" (Edicions Ariel, S. L., Barcelona, 1960). L'altre, un volumet de divulgació que és el número 50 de la col·lecció Raixa, editada a la ciutat de Mallorca per l'Editorial Moll, té per autors dos homes destacats del cooperativisme català: Joan Ventosa i Roig i Albert Pérez i Baró, amb el títol "El moviment cooperatiu a Catalunya". La similitud dels títols ve subratllada pel fet que sigui el mateix Pérez i Baró qui prologui, amb just elogi, el treball exhaustiu de Joan Reventós, i val a dir que el cooperativisme, nascut i impulsat a Catalunya al marge dels moviments socials, no prengué gaire volada a les terres espanyoles, si no era al Nord, una mica al País Valencià i a les Illes. Altrament, Joan Reventós fa constant esment de treballs inèdits de Ferran Baró i Joan Ventosa i Roig (el d'aquest darrer és, en part, el publicat per "Raixa"), com esmenta els d'Eladi Gardó i Fabra i Ribas, Joan Berga, Pere Foix i d'altres homes que contribuïren a crear i prestigiar el moviment cooperativista català. L'acció d'homes com Salas Anton, Gardó, Ricard Caballeria, Joan Coloma, Duran i Guàrdia i el mateix Ventosa i Roig, en la història

de les cooperatives de Catalunya, com la de Josep Me Rendé Ventosa, veritable creador dels Sindicats Agrícoles i de la Previsió Social Agrària, amb els serveis creats per la Mancomunitat de Catalunya primer, i per la Generalitat, després, és justament enaltida en tots dos volums. Les xifres que donen els autors són impressionants, i els fets socials que descriuen i que tan relacionats estan amb l'auge i la decadència d'algunes cooperatives de producció - assaigs interessantíssims de col·lectivització del treball - tenen sovint caràcters d'allisonament.

Hom ha parlat tant - i amb prou fonament de causa - de l'anarquisme dels catalans, com a exacerbació de l'individualisme i obstacle per a grans empreses col·lectives, que convé d'assenyalar, amb la fredor dels fets i les xifres, com a Catalunya han nascut i prosperat grans moviments que només s'expliquen per unes aptituds naturals a l'acció conjunta. No és pas únicament el moviment cooperatiu, presentat per Reventós, Ventosa i Roig i Pérez i Baró en els seus llibres, allò que floreix a Catalunya - en forma de cooperatives de consum i de producció, de sindicats agrícoles, de cellers cooperatius, etc. - sinó també el mutualisme, crescut a l'empar de la classe obrera, les Caixes d'Estalvi, àdhuc els Orfeons i Chors, les entitats culturals i d'esbarjo - està encara per fer la història dels Ateneus de Catalunya, d'unes tan glorioses realitzacions - i d'altres empreses que, si sovint tenen en llur inici la voluntat i la intel·ligència d'un home, digui's aquest Salas Anton o Rendé, Moragues o Millet, per només dir-ne uns quants de destacats en diferents aspectes d'aquesta acció col·lectiva, no haurien pogut prosperar sense l'ajut i l'entusiasme col·lectiu de tot un poble. Si comparem les xifres d'aquestes empreses catalanes amb les que ens donen les entitats similars de les terres espanyoles, veuríem quina és la superioritat de Catalunya. Index de seny o de riquesa, d'idealisme o de voluntat de superació, tant se val. El fet és aquest, i és bo que llibres com aquests dos que, amb l'autoritat de dos apòstols del cooperativisme català i d'un jove investigador de les realitats socials catalanes, ens presenten les realitats del moviment cooperatiu a Catalunya i a Espanya, ens ho vinguin a demostrar.

R. T.

CRONICA GENERAL DE PERE III EL CERIMONIOS, dita comunament "Crònica de Sant Joan de la Penya".- Primera edició del seu text català. Transcripció, prefaça i notes per Andreu-J. Soberanas Lleó. (Barcelona, Ed. Alpha, 1961.

Entre els llibres catalans que apareixien per Sant Jordi, era destacada amb justícia la importància d'un volum que ens feia conèixer un text desconegut i que estava inexplicablement inèdit. Hom havia cregut, àdhuc, que aquesta "Crònica General" era obra, en aragonès o en llatí, d'algun monjo del monestir de Sant Joan de la Penya. Massó i Torrents, en 1906, ja podia demostrar que el llibre era, ben al contrari, escrit en català i, més encara, que el seu autor n'era el mateix Pere el Cerimoniós. Unes cartes del mateix Pere III ho confirmen i, si la paternitat de la crònica particular del seu regnat li ha estat regatejada, atribuint-la a un secretari, Bernat Dezcoll, que probablement no feia altra cosa que posar en net papers de la cúria i transcriure al dictat els records del rei, la d'aquesta "Crònica General" on el rei del punyilet fa una història succinta dels seus avantpassats catalans i aragonesos li és ara plenament atribuïda.

L'edició que ara ens n'ha ofert Andreu-J. Soberanas, jove erudit català, és clara i ens permet d'assaborir una prosa sovint modelica. L'orgull del monarca per la glòria dels seus avantpassats i del seu poble hi esclata en fórmules ponderatives i en adjectius contundents, sobretot en ressenyar els regnats dels grans sobirans: Ramon Berenguer IV és apel·lat "meravellós baró" i la presentació que ens en fa el seu descendent és rica en elogis:

"fo molt noble baró e de gran proesa e de gran saber e de molt gran enginy e de gran consell, e fo naturalment baró de gran coratge e ardit, e prous e subtil e molt ferm en son enteniment e molt savi, e havia tots els seus fets molt temprats e havia fort bella persona e gran, e los membres seus molt meravellósament concordants, e fort bell de persona així que nulla beutat ni null bé no li fallia, ans fo molt noble e molt virtuós en tota sa vida." Quan morí, "jaquí gran plor al poble e gran perill a la terra e goig als sarraïns e desolació als pobres, e sospirs als religiosos. En l'hora de la sua mort, eixí lo llarde de la sobalma, e el robador se demostrà, e lo pobre s'a magà e la clerecia callà, e els llauradors foren robats, e l'enemic s'ergullà e victòria fugí". Es un estil de gran escriptor, que col·loca Pere III entre els més grans dels nostres prosistes medievals.

Dels nostres polítics, també. Vegeu com, així que pot, dóna el paper brillant als reis avantpassats seus. Pere el Catòlic, a Muret, "volent més morir ab honor que viure ab deshonor, per tal car null temps en batalla que fos no girà cara, morí en aquella", després que l'abandonaren el comte de Tolosa i el de Foix. I si havia anat "en aquelles partides" era per ajudar les seves germanes, mullers dels comtes esmentats, "no pas que donàs ajuda a negun infel o enemic de la fe cristiana, en la qual ell molt feiel sens tot nelet (mancament) estec e perseverà totstamps envers Déu". En el retrat que fa de Jaume I "lo Venturós" no plany tampoc els elogis: "fo príncep excellent, virtuós, valent, llarg (liberal) e ardit, e molt graciós, benigne e piadós e molt meravellós bataller, e fo pare d'infants, d'ordens guarda, e defensió de vídues, sadollador de pobres, sostenidor de barons desheretats, als quals donava viles e castells e terres." Només una ombra entela el quadre - perquè no és pas com a censura que esmenta que el "dit rei En Jacme, de moltes ~~xxxx~~ nobles dones e d'altres fembres hagués procreats molts fills, qui per engenrament de dreta línia no són anotadors ne cal fer memòria ni menció d'aquells", sinó perquè un d'aquests fills bastards fou culpable de les discòrdies del rei amb el seu fill Pere -, la divisió que fa dels seus Estats en el seu testament el rei Jaume "desplagué molt a tots los seus sotmesos", i això que "jamés en sos dies no fèu cosa que desplagués als seus sotmesos, sinó aquesta, tant los era just e graciós". Pere III, que aplaudeix el seu besavi i homònim d'haver-se apoderat del regne de Mallorca, no oblidà en escriure la "Crònica General" que ell ja ha desfet l'errada política del rei "venturós" tresavi seu. El capítol que dedica a Pere el Gran és particularment encomiàstic, però les Unions de Nobles aragoneses, Carles de Nàpols el rei de França i Carles de Valois reben el tracte que es mereixen d'un home que s'indigna amb els qui dictaven la croada i la invasió de Catalunya. Jaume de Mallorca "fugí e escapà a gran deshonor". Els croats benefets pel papa Martí "natural de França", "començaven bé llurs afers, que totes quantes esglesies trobaven, totes les robaven e destruïen, e d'altres greus crims cometien e faven, per los quals, e per lo desheret que demanaven injustament sofririen greu passió, pena e tribulació". Es la desfeta naval de les Formigues, la de Roses, el flagell de les mosques vironeres "per punir lo rei d'França e ses gents de les crueltats e viltats que fetes havien contra Ell e sos sants, e venjar lo rei d'Aragó dels torts e enjúries que prenia", la retirada, amb el rei Felip malalt i la desfeta del Coll de Panissars. "Veus la ufana e lo bavaïar ~~xxxxxx~~ del reiffrancès - no es sap estar de comentar el reial cronista - e de Carles qui rei d'Aragó se feia anomenar, en quina misèria e deshonor se convertí". La mort d'un tan estrenu sobirà com era el "virtuós rei En Pere" és descrita amb dolor pel seu besnét: "Los dols, plor plants e dolors qui en la terra après la mort sua foren, albirar ni pensar hom no els poria".

Una altra cosa cal destacar. Es, en descriure el regnat de Jaume II, com el reial historiador s'esforça a demostrar que el rei d'Aragó volia evitar de topar obertament amb el seu germà Frederic i, en realitat, l'encoratja

java a resistir, contra les decisions d'Anagni, en virtut de les quals Frederic hauria hagut de renunciar al regne de Sicília. Aquella batalla naval a la qual Jaume II va "per intenció tota vegada de no encontrar-se ab son germà, si fer-se pugués" i que, per la imprudència de Frederic "e gran importunitat dels sicilians" té lloc, és un lamentable sinistre: "la mar vermellejava de sang de la gent qui morta e nafrada era sobre la mar." Pere III sap que aquella topada era, tant com fratrivida, contrària a la política de la Casa de Barcelona. Ell vol unir totes les terres que els seus avantpassats conquerien, desfer les errades anteriors, consolidar la glòria de la seva dinastia.

Un petit defecte d'aquesta edició, en quant pot desorientar el lector és el fet que s'hi incloguin en el mateix tipus de lletra, si i sense cap indicació bibliogràfica ni nota que ho aclareixi, dos capítols, el XL i el XLI, que tracten breument dels regnats del rei En Pere III i del rei En Joan i que, naturalment, no podien ésser escrits pel mateix rei cerimoniós abans de 1366, data en la qual anunciava a l'abat de Ripoll la tramesa de la seva Crònica General. Soberanas explica, traient-ho d'aquesta lletra reial, que els monjos han de continuar l'obra, escrivint-hi les gestes d'ell i dels reis que el succeiran. Però en descriure el manuscrit d'on ha tret el seu text - i que és evidentment el que procedeix de Ripoll - diu que hi ha la contradicció de descriure-hi el trasllat de les despulles d'Alfons III el Benigne a Lleida (abril de 1369), objecció ja feta per Menéndez y Pelayo, i en canvi no ressenya aquests dos capítols finals, evidentment posteriors i que durien la conclusió de l'obra, almenys, a mig regnat de Martí l'Humà, - puix que ja hi fa constar el casament de la infanta Isabel amb el fill del comte Pere d'Urgell, el futur Jaume "el dissortat". En mancar aquesta distinció entre el cos de l'obra i el breu apèndix, la tesi de la paternitat de la "Crònica General" pot semblar insostenible. Però aquest detall, que en edicions successives pot ésser salvat, no afecta la importància d'aquest text fins ara inèdit i que ens dona, ultra una de les obres més importants de la nostra historiografia medieval, la revelació - o confirmació, pels qui valoràvem en el seu just mèrit la prosa narrativa i epistolar del rei cerimoniós - d'un gran escriptor català que es deia Pere III.

Rafael T A S I S.

Estimat amic Riera: Potser n'he fet un gra massa. M'he posat aquesta tarda de Corpus a la màquina i ací teniu el resultat. Com que sé que les notes de llibres sempre us són útils, m'he llançat a parlar de tot de coses que envalén la meua taula. No sé si us semblaran interessants.

Confio que heu rebut la meua darrera tramesa de dues o tres notes informatives. Jo he rebut la vostra carta del 22 passat i us agraeixo les informacions que em doneu sobre la possible - ai las! no gaire probable - edició dels meus "Tres". Si aconseguíssiu els cent subscriptors per a una edició especial - comptant, però, que una dotzena, almenys, se'n podrien col·locar a Barcelona - els tres cents de Catalunya es vendrien segurament. Jo tinc, sembla, prou lectors per a exhaurir edicions de 1.500 exemplars d'un llibre de 130 Ptes. com el "Pere III" que ara té en premsa la segona edició, i de la història de Barcelona un sol corredor se n'ha quedat, en ferm, 500 exemplars - i es vent a 350 Ptes.- El problema seria, només, el del transport dels llibres, però en trameses escalonades i a diferents adreces, de cinc en cinc, no crec pas que fos impossible de rebre-ho.

Jo també he rebut carta recent d'en Guansé. Estic molt content que la versió de la seva mort, duta de París per l'amic Dalmau, resultés falsa. Per sort, vaig poder aturar tota al·lusió a aquesta pèrdua.

Crec que, en efecte, val més no al·ludir a la "conquesta" de Sardenya. Vostre

Dijous. 1 de juny de 1961